НЕПРОМЈЕНЉИВЕ ВРСТЕ РИЈЕЧИ

ПРИЛОЗИ (80. час)

Прилози (адверби) су непромјенљиве ријечи које најчешће стоје уз глаголе и означавају мјесто, вријеме, начин вршења глаголске радње, а употребљавају се и уз друге прилоге, придјеве и именице. По значењу су:

- **прилози за мјесто:** овдје,тамо, онуда, куда,горе, назад, далеко, десно, ту,...
- **прилози за вријеме:** данас, јуче, синоћ, ноћас, сутра, љетос, јесенас,...
- **прилози за начин:** како, никако, овако, онако, брзо, тачно, споро, уљудно, пристојно,...
- **прилози за узрок:** зато, стога, отуда,...
- **прилози за количину:** мало, много, доста, нешто, неколико, још,...

Прилози уз придјеве одређују степен особине која се придјевом означава: Он има врло добар успијех. Уз придјеве и прилоге употребљавају се прилози: врло, веома, сувише, доста, сасвим. Уз именице одређују количину онога што именице означавају: неколико, мало, много, доста (Он има доста пара). Облике компарације имају прилози за начин који имају исти облик као придјеви средњег рода: Ја сам опширно описао догађај, ти си га описао опширније, а он најопширније. По морфолошком облику **прави прилози** су: јуче, прије, послије и сл. **Неправи прилози** су ријечи које су постале од падежних облика именица (зими, трком), слагањем приједлога с падежним облицима именских ријечи (увече, низбрдо, насуво, намртво) и употребом придјева средњег рода у прилошкој функцији (мало, брзо, ружно) и придјева на – ски (Понашај се људски).

Милица Пашић, проф.

<u>ПРИЈЕДЛОЗИ</u> (81. час)

Приједлози су помоћне ријечи које се употребљавају испред зависних падежа самосталних ријечи и именичких синтагми у зависним падежима да означе њихов однос према другим дијеловима реченице. Они најчешће означавају:

- **просторни однос:** пред, над, испод, до, на, из, са итд. (Трче по парку).
- **Временски однос:** у, од, до, прије, послије, за итд. (Од прошле године станује у граду).

У појединим приједлозима се означава и:

- **однос узрока:** Он пати због тебе;
- **однос циља:** Отишла је у бању ради лијечења;
- **однос поређења:** Бјељи је од бијелог снијега;
- **однос заједнице:** Јованка се игра с Јованом;
- **однос намјене:** Припремио је огрев за зиму;
- **однос начина:** Говорио је с поштовањем имена;
- **однос правца;** Идем према селу.

По морфолошком облику, **прави приједлози** су фонеме или скупови фонема: у, о, уз, од, из, с(а), а **неправи приједлози** су постали од прилога: близу, ниже, више и од именица: врх, дно, пут и др.

Неки приједлози се употребљавају у два облика: с непостојаним а и без непостојаног а: с(а), к(а), низ(а). Употреба облика зависи од гласа којим почиње ријеч испред које стоји приједлог.

Приједлошки изрази прецизније описују односе међу појавама: у току (нечега), за вријеме (нечега), у знак (нечега), у складу (с нечим) итд.

Милица Пашић, проф.

<u>ВЕЗНИЦИ</u> (82.час)

Везници су помоћне ријечи које повезују ријечи, синтагме и реченице на један од два начина везивања:

- **координацијом,** тј. координативним везницима (нпр. а, али, па, и , или итд.) и
- **субординацијом,** тј. субординативним везницима (нпр. због, јер, када, ако).

Према врсти везе коју успостављају међу реченицама, везници се дијеле на **напоредне** (саставне, раставне, супротне, закључне) и **зависне** (намјерне, временске, начинске, изричне, узрочне, посљедичне, погодбене, допусне).

Напоредни везници повезују ријечи, синтагме и реченице, а зависни повезују зависне реченице и зависни члан синтагме.

Међутим, неки везници се употребљавају за повезивање обје врсте односа.

По морфолошкм саставу **прави везници** су: и, или, па, те, али, да, док, јер, ако, а **неправи везници** су ријечи које могу имати улогу везника.

Такву функцију имају: односно – упитне замјенице: који, какав, чији, колики; именичке замјенице: ко, шта; прилози: гдје, кад, већ, куда, докле, одакле, откад, докад, како, колико и друге ријечи употриједљене у функцији везника.

За истицање се употребљавају везници: и, а, те.

Милица Пашић, проф.

<u>УЗВИЦИ</u> (83.час)

Узвици су помоћне ријечи које изражавају лична осјећања и расположења: о, јој, јао, ах, ех, охо. Ови гласови и скупови гласова немају предметно значење и не означавају синтаксичке односе са другим ријечима у реченици. Најчешче немају устаљено значење, па се у реченици и говорним ситуацијама употребљавају да спонтано изразе различито осјећање и расположење. Узвике говорно лице употребљава у сљедећим говорниом ситуацијама:

- **да изрази лична осјећања** (страха, среће, уживањам гађења, бола), односно своје доживљавање нечега (нпр, хладноће): о, а, у, ох, ах, ух, их, јој, јао, ура;
- **за вабљење и тјерање животиња:** мац, пис, иш, ајс, пи-пи, гиц;
- **за подражавање звукова у природи**: бум, буђ, трес, кврц, фију, звр, дум.

Ови узвици могу послужити за грађење **ономатопејских ријечи:** треснути, фијукати, фијук.

Искази: Здраво! Ћао! Збогом! Имају функцију узвика који служе као **поздрави,** Ај! Ој! узвика за **дозивање,** а функцију императивних узвика имају искази Хајде! Да! Деде!Пст!

Милица Пашић, проф.

<u>РИЈЕЧЦЕ (ПАРТИКУЛЕ)</u> (84.час)

Ријечце су помоћне ријечи које се у ову врсту ријечи сврставају на основу значења и функције у реченици. То су ријечи (прилози или везници) које се односе на цијелу реченицу и служе за **истицање** онога што се казује реченицом. Најчешће се употребљавају за истицање сљедећих односа;

- **императивна ријечца**: нека (Нека дође!);
- за истицање **личног става (моделне ријечи):** да, заиста,дакако, уистину, ваљда, можда, вјероватно, збиља, нипошто (Онје, вјероватно добро научио.);
- за истицање **супротности**: међутим, пак (Он је отишао кући. Међутим, нема га да дође.);
- **за посебно истицање:** било, бар и (Кад баш хоћеш, ти си и то рекао.);
- **поредбена ријечца:** као (Говори као адвокат.);
- **за показивање:** ево, ето, ено (Ето видиш, он зна.);
- **закључна ријечца:** дакле (Дакле, не знаш.);
- **искључне ријечце:** само, једино (Само он није ту.);
- **за питање:** да ли, зар (Зар ниси купио?);
- **за потврђивање и одрицање:** да/не (Купио си? –Не.).

Речца се уз неправе повратне глаголе зове се **повратна ријечца** (Он се смије.).

Милица Пашић, проф.